

Η ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑ ΕΝ ΤΩ ΘΕΑΤΡΩ.

Ὁ θεατρὸν Σούρμαν δημοσιεύει εἰς τὰ ἄρτι ἐκδοθέντα Ἀπομνημονεύματά του ἰδιαίτερον κεφάλαιον περὶ τῆς Τουρκικῆς θεατρικῆς λογοκρισίας ἐπὶ Χαμίτ.

ΠΩΣ αἱ ἐφημερίδες, οὕτω καὶ τὸ θέατρον ὑφίστατο τρομερὰν λογοκρισίαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Χαμίτ. Ἦτο ἀδύνατον τότε νὰ ἔλθῃ ξένος θιάσος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν χωρὶς νὰ ὑποβληθῇ εἰς φρικώ-

δεις δυσκολίας, αἱ ὁποῖαι ἀνέκοπτον τὴν ἐν γένει ἐργασίαν του. Ἀπαραίτητως ὅλα τὰ θεατρικὰ ἔργα, μέχρι αὐτῶν τῶν προγράμμάτων, ἔπρεπε νὰ λογοκριθοῦν αὐστηρότατα ὑπὸ τοῦ Γραφεῖου τοῦ Τύπου. Ἐλογοκρίνοντο δὲ ἀπὸ διαφόρους Τούρκους καὶ μὴ ὑπὸ ἀλλήλους, τῶν ὁποίων ἡ ἐθνικότης ἐποικίλλεν ἀναλόγως τῆς γλώσσης, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο γραμμένον τὸ πρὸς παράστασιν ἔργον. Μεγαλειότερος ἐφιάλτης ἀπὸ τὴν λογοκρισίαν δὲν ὑπῆρχε διὰ τοὺς δυστυχεῖς Ἑλληνικοὺς θιάσους. Ἐστῆλλετο αἶφνης ἐν ἔργον πρὸς ἐπιθεώρησιν μὲ τὴν θερμότην παρὰ τὴν ἑλπίδα, ὅπως ἐπιστραφῇ ταχέως εἰς τὸν θιάσον, διότι ἦτο οἰκονομικὴ ἀνάγκη νὰ παρασταθῇ ὅσον τὸ δυνατόν συντομώτερον. Ὁ λογοκριτὴς ἐλάμβανε τὸ ἔργον, τὸ ἄφινεν εἰς τὸν οἶκόν του ἐπὶ μίαν δεκαπενθήμεριαν καὶ κατόπιν τὸ ἐπέστρεφεν εἰς τὸν θιάσον μὲ ὅλας τὰς πράξεις οἰκτρῶς ἠρωτηριασμένας. Ἐνθυμούμεθα ὅτι κάποτε ἐδέχθη πρὸς ἐπιθεώρησιν δρᾶμα μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ. Τὸ ἔργον ἐλογοκρίθη αὐστηρότατα καὶ ἐπεστράφη εἰς τὸν θιάσον μετὰ πάροδον σχεδὸν μηνός. Ἐκίπησαν δὲ ἐπ' αὐτοῦ αἱ δύο τελευταῖαι πράξεις καὶ ἔμεινε μόνον ἡ μία, ἡ ὁποία δὲν ἦτο παρὰ ἡ εἰσαγωγή τοῦ ἔργου. Ὁ δυστυχὴς θεατρὸν, ἑξῆς διὰ τὴν ἀδικαιολόγητον καταστροφὴν τοῦ ἔργου, ἀφοῦ τοῦτο δὲν ἦτο διόλου ἐπιλήψιμον, μετέβη πάραυτα παρὰ τῷ λογοκριτῇ διὰ νὰ διαμαρτυρηθῇ.

— Αὐτὸ τὸ ἔργον εἶναι ἀθώοτατον, παρατήρησεν ὁ δυστυχὴς θιασάρχης.

— Γιά μὲ ὅμως εἶναι πολὺ ἐπιλήψιμον. Αἱ δύο τελευταῖαι πράξεις πρέπει νὰ λείψουν.

— Ἄλλ' ἂν λείψουν αὐταί, τὸ ἔργον δὲν μπορεῖ νὰ παρασταθῇ.

— Μπορεῖ κάλλιστα. Σὲς ἀφῆκα μίαν πρᾶξιν νὰ τὸ παίξετε ὡς μονόπρακτον.

Αὕτῃ ἦτο ἡ λογικὴ τῶν περισσοτέρων Χαμιτικῶν λογοκριτῶν. Ἐν τούτοις εἰς τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς θιάσους παρείχοντο μερικαὶ ἐυκολίαι ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς ταχείας διεκπεραιώσεως τῆς λογοκρισίας χάρις εἰς τὰς Πρεσβείας, αἱ ὁποῖαι προέβαινον εἰς παραστάσεις παρὰ τῷ Πρωθυπουργῷ. Θεατρὸν ὅστις εἶχεν οὕτως εἰπεῖν τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον νὰ φέρῃ εἰς τὴν Τουρκικὴν πρωτεύουσιν μεγάλους ξένους καλλιτέχνας, μὲς διηγήθη τὸ ἐξῆς νοστιμώτατον ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον συνέβη μὲ ἓνα Ἀρμένιον λογοκριτὴν καὶ ἕνεκα τοῦ ὁποίου ὁ τελευταῖος οὕτως ὀλίγου δεῖν ἐρρίπτετο διὰ παντός εἰς τὰ Τουρκικὰ μπουδρούμια. Εἶχεν ἔλθει

τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Κοκλὲν διὰ νὰ δώσῃ πέντε ἔξ παραστάσεις εἰς τὸ δημαρχικὸν θέατρον τῶν Μνηματικῶν. Εἰς τὸ δραματολόγιον τοῦ Κοκλὲν τὴν πρώτην φυσικὰ θέσιν κατεῖχεν ὁ Σουρανὸς τοῦ Ροστάν, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἀποθανὼν διάσημος καλλιτέχνης τόσον πολὺ, ὡς γνωστὸν, διεκρίνετο. Τὸ χειρόγραφον τοῦ ἔργου ἀπεστάλη φυσικὰ εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Τύπου καὶ ἐκεῖθεν διεβιάσθη εἰς τὸν Ἀρμένιον λογοκριτὴν.

Οὗτος ὅμως ἀπηγόρευσε τὴν παράστασιν τοῦ ἔργου, ἰσχυριζόμενος ὅτι ἔθιγε τὸ ὑψηλὸν πρόσωπον τοῦ... Σουλτάνου! Τὸ γεγονός ἐγνωστοποιήθη εἰς τὸν Κοκλὲν, ὁ ὁποῖος ἀφ' ἐνός μὲν ἐξεκαρδίσθη ἀπὸ τὰ γέλοια διὰ τὴν ἀπέραντον βλακείαν τοῦ λογοκριτοῦ, ἀφοῦ, ὡς γνωστὸν, ὁ Σουρανὸς σχετίζεται μὲ τὸ ἄτομον τοῦ Σουλτάνου ὅσον καὶ μὲ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἰαπωνίας Μουτσουχίτο, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατεξανέστη, καθόσον ἀπηγορεύετο τὸ ὠραιότερον ἔργον τοῦ δραματολόγου του, ἔργον διὰ τὸ ὁποῖον καὶ μόνον εἶχε σχεδὸν ἀναλάβει τὴν ἀνά τὴν Ἀνατολὴν καλλιτεχνικὴν περιοδείαν του. Ἄλλ' ὁ θεατρὸν, Κωνσταντινὸς πολίτης πραγματικὸς, γνωρίζων καλὰ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐξήγγισεν εἰς τὸν Κοκλὲν ὅτι ὁ Σουρανὸς ἀπηγορεύετο ὄχι διότι ἐνεῖχε τι τὸ ἐπιλήψιμον, ἀλλὰ διότι ὁ ἥρωας τοῦ Ροστάν παριστάνεται ὡς ἔχων ὑπερβολικὰ μεγάλην μύτην, οἷαν εἶχε καὶ ὁ Χαμίτ. Συγχρόνως ὅμως ὁ θεατρὸν ἐσκέφθη νὰ βιάσῃ τὸν Ἀρμένιον λογοκριτὴν, ἀποσπῶν ἐξ αὐτοῦ τὸ μυστικὸν τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ «Σουρανὸς» κατόπιν πολλῶν ὑπεκφυγῶν ὁ λογοκριτὴς ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ τὰ πάντα. Τότε ὁ θεατρὸν πονηρότατα τοῦ εἶπε: «Δὲν αἰσχύνεσθε νὰ παραβάλλετε τὸ ὄνομα τοῦ Σουλτάνου μας πρὸς τὸν Σουρανὸ. Θὰ σὲς καταγγείλω εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Τύπου». Ὁ Ἀρμένιος ἐφοβήθη μήπως «τὴν πᾶθῃ» ἐκ τοιαύτης τινὸς καταγγελίας καὶ ἐπέτρεψε τὴν παράστασιν τοῦ «Σουρανὸς δὲ Μπερζεράκ», ἔκτοτε δὲ ἐπετρέπετο ἡ παράστασις τοῦ ἀριστουργήματος τούτου τοῦ Ροστάν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀπολυταρχίας.

Ἄλλοτε πάλιν ἡ λογοκρισία ἀπῆλειπεν ἀπὸ θεατρικὸν πρόγραμμα τὴν ἀθῶαν φράσιν «Μουλὲν Ρούζ», διότι ὑπῆρχεν ἡ λέξις «κόκκινον» (ρούζ), χρῶμα ἀνῆκον μόνον εἰς τὴν Τουρκικὴν σημαίαν. Ἄλλ' ἐν ἀπὸ τὰ κωμικώτερα θεατρικὰ ἐπεισόδια ἐπὶ Χαμιτοκρατίας συνέβη εἰς Καδίκοι. Ἐπρόκειτο νὰ δοθῇ ἐκεῖ μία συναυλία καὶ ἔλλειπε ἄλλου λογοκριτοῦ ἀπεφασίσθη τὸ πρόγραμμα τῆς ἐσπερίδος νὰ λογοκριθῇ ἀπὸ τὸν Τούρκον ἀρχιστυνόμενον, ἀνθρωπὸν ἀμαθέστατον, ὅπως ἦσαν ὅλοι οἱ ἀστυνόμοι ἐπὶ ἀπολυταρχίας. Μόλις τοῦ ὑπεβλήθη τὸ πρόγραμμα, ἐπῆρε μίαν πέναν καὶ διέγραψεν ὅλα σχεδὸν τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων μουσουργῶν, τὰ ὁποῖα ἐσημαιοῦντο ἐπὶ τοῦ προγράμματος. Τὰ ἐθεώρησεν... ἐπιλήψιμα. Ἡ «Φαβέρριτα» τοῦ Βέρδη οὐδέποτε ἐδίδετο εἰς τὴν Τουρκίαν μὲ τὸν πραγματικὸν τῆς τίτλον, ἀλλὰ μετεβαπτίζετο εἰς «Ἐλεονώραν», διότι ἡ λέξις «φαβόριτα», ἡ ὁποία ἐσήμαινεν εὐνοουμένην, ἔθιγε τὰς εὐνοουμένας τοῦ Χαμίτ, ὅπως καὶ ὁ «Μακρὰθῶνιος Δρόμος» τοῦ κ. Μωραϊτίνῃ μετωνομάσθη «ὁ δρομὸς Κουνούπης», διότι οἱ Τούρκοι ἐνόμιζον ὅτι ὁ Μακρὰθῶν ἐξῆπτε τὴν Μεγάλῃν Ἰδεάν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.